

Yayın Tanıtımı: ETİKAN Sema, ÖLMEZ Filiz, KILIÇASLAN Hande, ŞAHİN Cenk, (2020). *Kırşehir El Sanatları*, Ankara: Gece Kıtaplığı. ISBN: 978-625-7702-68-3, 261s.

Kırşehir ili, tarihî dönemlerde çeşitli devletlere ve Türk boylarına ev sahipliği yapmış küçük bir Anadolu şehridir. Bulunduğu coğrafya itibarıyla en eski çağlardan beri yerleşim yeri olan Kırşehir, Anadolu'nun Türkleşmeye başlaması ile birlikte birçok aşiretin, cemaatin ve Türk boyunun da yuvası hâline gelmiştir. Âşık Paşa, Gülşehri, Yunus Emre, Ahi Evran Veli gibi kalem ve gönül ehli büyüklerin bu coğrafyada yetişip eserler meydana getirmesi şehrin kültür tarihi açısından oldukça önemlidir. Muharrem Ertaş, Neşet Ertaş, Çekiç Ali gibi saz ve söz ustalarını yetiştiren, Abdallık geleneğinin devam ettirildiği bu şehri bir müzik okulu olarak da değerlendirmek mümkündür. Kırşehir, kültür tarihimizin küllerini ve korlarını bir arada taşıyan bir kültür şehridir.

Kültürün en önemli unsurlarından biri de el sanatlarıdır. 2020 yılında yayınlanan, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyeleri Sema Etikan, Filiz N. Ölmez, Hande Kılıçaslan ve Cenk Şahin tarafından hazırlanan *Kırşehir El Sanatları* kitabı, Kırşehir yöresinin el sanatları alanında kültür birikimini ortaya koymaktadır. Proje aşamasında Ahi Evran Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen çalışma, 2020 yılı aralık ayında okuyucusu ile buluşmuştur.

Kitap Kırşehir iline ait geleneksel el sanatlarının araştırılması ve gelecek kuşaklara bir envanter olarak aktarılması amacıyla hazırlanmıştır. Bu itibarla Merkez, Akçakent, Akpınar, Boztepe, Çiçekdağı, Kaman ve Mucur ilçeleri ve bu ilçelere bağlı köy ve kasabalara ziyaretler yapılarak yörenin geleneksel el sanatları

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
49. SAYI / VOLUME
2021-BAHAR / SPRING

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi
Songül ERDOĞAN

Kırşehir Ahi Evran Üni.
Fen-Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.

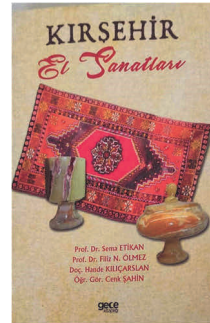
songultanboga@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5355-9399

Atıf

Citation

ERDOĞAN, Songül (2021). "Yayın Tanıtımı: Kırşehir El Sanatları", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (49) 189-193.

YAYIN TANITIMI
BOOK REVIEW

tespit edilmeye çalışılmıştır. El sanatları ile çeşitli vesilelerle uğraşmış ya da uğraşmaya devam eden kişilerle yapılan görüşmelerle yörenin el sanatları hakkında bilgi toplanmış, ellerinde bulunan eserlerin fotoğrafları çekilerek Kırşehir yöresine ait bir katalog oluşturulmuştur.

Eser, “1. Giriş, 2. Kırşehir İli, 3. Gereçler ve Yöntem, 4. Bulgular, 5. Değerlendirme ve Sonuç, 6. Kaynaklar” olmak üzere altı ana başlık altında ortaya konmuştur. “Giriş” kısmında el sanatlarının çeşitli kaynaklardan yararlanılarak tanımları verildikten sonra el sanatlarının sınıflandırılmasına yer verilerek kültürel önemine dikkat çekilmiştir (1-3). “2. Kırşehir İli” başlığını taşıyan ikinci bölümde Kırşehir ili tarihî ve kültürel açıdan tanıtılmıştır (3-7). “3. Gereçler ve Yöntem” bölümünde her ilçede gidilen belediye, köy ve mahalle alfabetik olarak verilerek bu yerleşim birimlerindeki el sanatlarının devam edip etmeyenleri tablolarla gösterilmiştir (9-16).

Kırşehir El Sanatlarına ait örneklerin sunulduğu asıl bölüm “4. Bulgular” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Kırşehir El sanatları “Dokumacılık”, “Oniks Taşı İşlemeciliği”, “Yorgancılık” ve “Diğer El Sanatları” olmak üzere dört başlık altında değerlendirilmiştir.

Çalışmada, “Dokumacılık” el sanatları arasında üzerinde en çok durulan bölüm olmuştur. Dokumacılığın Kırşehir’de Türklerin Anadolu’ya göç ettiği dönemlerde başladığı, Selçuklular döneminde iç karışıklıkları önlemek amacıyla bölgeye getirilen aşiretlerin Kırşehir ve çevresine yerleşerek bu bölgede dokumacılık kültürünü yaygınlaştırdıkları dile getirilmiştir. 13. yüzyılın başlarında Ahilik teşkilatı ve Anadolu Bacıları Teşkilatı ile yörede köklü bir dokumacılık geleneğini oluşturmuştur. Bu dokuma geleneği ile birlikte yaygı, halı yastık, halı minder, duvar kilimi, sedir kilimi, yüklük örtüsü, seccade ve namazlık gibi türlerdeki geleneksel dokumalar yörenin önemli bir geçim kaynağı olmuştur. 1950’li yıllarda Kırşehir halılarında pamuk ipliğinin yaygın olarak kullanılması, 1960’lı yıllarda Avrupa’ya yoğun bir şekilde insan göçünün başlaması, Kırşehir yöresindeki halıcılık sanatının şekil değiştirmesine ve azalmasına yol açmıştır. Okuma yazma oranının artması, mobilya kullanımının yaygınlaşması, hazır ürünlerin daha ucuz olması vb. birçok sebep Kırşehir yöresinde halıcılık geleneğini olumsuz etkilemiştir.

“Dokumacılık” bölümünde, yöre halılarında kullanılan renkler, motifler, sular ve halılardaki kompozisyona yer verildikten sonra, bunların diğer yörelerdeki dokuma teknikleri ile benzerliklerine yer verilmiştir. Özellikle Mucur ilçesi ve ona bağlı köylerdeki dokuma ve motif özelliklerine dikkat çekilmiş, pala, cicim gibi diğer dokuma çeşitlerinden bahsedildikten sonra kilim dokumalarına geniş bir yer ayrılmıştır. Yöredeki kilim çeşitleri ayrı başlıklar açılarak açıklanmaya çalışılmıştır (23). Bu başlıklar

açıklanırken yörede kullanılan söz varlığına sadık kalınmış, böylece yörede dokumacılıkla ilgili terminoloji de ortaya çıkarılmıştır.

“Dokumacılık” bölümünün alt başlıkları olarak “Dokumacılıkta Kullanılan Araçlar”, “İplik Hazırlama ve Boyama”, “Dokuma Tekniği”, “Dokumaların Renk, Motif ve Desen Özelliği” başlıkları yer almaktadır. Dokumacılıkta kullanılan araçlar bölümünde yörede kullanılan ısdar tezgahının ve dokumacılıkta kullanılan kirkit, diğdir, makas gibi dokuma aletlerinin fotoğrafları verilerek görsel bir envanter de ortaya çıkarılmıştır. İplik hazırlama ve boyama ile ilgili bölümde yünün hazırlanması, çıkırık, kirmen, öreke ve iğ yardımıyla ip olma aşaması ve boyanmasına yer verilmiştir. Bu bölümde yörede ip boyayarak hayatını kazanan kişilerin isimlerini, bitkisel boya olarak kullanılan bitkilerin adlarını da görmek mümkündür. Gri (boz), kestane rengi, soman rengi, siyah, kahverengi, devetüyü rengi, mor, yeşil, taba gibi renklerin yörede nasıl boyandıklarını gösteren reçeteler ve bu renklerin dokumalar üzerinde gösterildiği fotoğraflar bölümü zenginleştiren diğer unsurlardır. Dokuma tekniklerinde halı dokuma teknikleri, düz dokuma teknikleri, tülü/filikli dokuma teknikleri ayrı ayrı ele alınmış ve bu teknikler yöreden çekilen fotoğraf görselleri ile desteklenmiştir. Dokumacılık bölümünün en uzun alt bölümü “Dokumaların Renk, Motif ve Desen Özelliği” dir (46-156).

Dokumaların renk, motif ve desen özellikleri verilirken Kırşehir halılarında özellikle 20. yüzyılda görülen değişimden söz edildikten sonra desen özellikleri ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Göbekli (toplu) halılar, göbekli (toplu) seccadeler, tek mihraplı seccadeler, saf seccadeler, manzaralı halılar, elmalı halılar, sinekli (benekli) halılar, barok desenli halılar özellikle sahada yapılan derleme çalışmaları sırasında çekilen fotoğraflarla örneklendirilmiştir. Yöre envanterinin hazırlanması amacıyla hazırlanan eserde Türk İslam Eserleri Müzesi, Vakıflar Halı ve Kilim Deposu, Ankara Etnografya Müzesi, Konya müzesi, Konya Mevlâna Müzesi, Afyon Müzesi ve özel koleksiyonlarda bulunan Kırşehir yöresi olarak kayıtlı halı örneklerinin fotoğraflarını ve bunların desen özelliklerini de görmek mümkündür. Fotoğrafları verilen halı ve yastık dokumalarının ilmek sayısı ve boyutlarına yer verildikten sonra, bu dokumalarda görülen motiflerin fotoğrafları da ayrı ayrı gösterilmiştir. Bu motifler Kırşehir yöresindeki adları ile verilmiş, böylece bölgenin yöresel söz varlığına da katkı sağlamaktadır. Halılar için uygulanan bu yöntem düz dokumalar ve tülü (filikli) dokumaları için de uygulanmıştır.

Dokumacılıktan sonra oniks taşı işlemeciliği eserde yer alan diğer bir el sanatıdır. Oniks taşı işlemeciliğinin yörede ne zaman başladığını, tarihî dönemlerde oniks taşının yörede hangi maden yataklarında çıkarıldığını, ne kadar işlendiğini, nerelerde pazarlandığını bu bölümde görebiliriz.

Günümüzde yöredeki oniks taşı çıkararak maden ocaklarının kapanması sebebiyle malzemenin Sivas ve Eskişehir gibi bölgelerden getirilmesi, işçiliği zor olan bu el sanatını devam ettirecek çırakların yetiştirilememesi, Çin kökenli ucuz ürünlerin piyasaya girmesi vb. sebepler bu el sanatını kaybolma tehlikesi ile yüz yüze getirmiştir. Bu bölümde oniks taşının hammadde oluşundan ürün olmasına kadar olan aşamalar Kırşehir oniks taşı atölyesinden ve oniks taşı satış yerinden çekilen fotoğraflarla aşama aşama anlatılmıştır (156-165).

Kırşehir el sanatlarından üçüncüsü olarak yorgancılık ele alınmıştır. Yörede yorgancılıkla ilgilenen işletmelerin sayısı, yünün hazırlanması, yorgan dikiminde kullanılan araç ve gereçler, mitilin hazırlanması, yorgan ölçüleri, saten yorganlarda kullanılan kalıp örnekleri bu bölümde okuyucuya aktarılmıştır. Kırşehir’de faaliyet gösteren yorgan evlerinden çekilen fotoğraflarla diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de zenginleştirilmiştir (165-178).

Dokumacılık, oniks taşı işlemeciliği ve yorgancılık dışındaki el sanatları “Diğer El Sanatları” başlığı altında Kırşehir El Sanatlarının dördüncü grubu olarak değerlendirilmiştir. Diğer El Sanatları: “Ahşap İşlemeciliği/ Marangozluk”, “Berdi Yastıkçılığı”, “Duvar Süsleri/nazarlık”, “Çorap Örucülüğü”, “Bitkisel örücülük”, “Oyacılık”, “Tuz işlemeciliği/Lamba yapımı” olarak alt başlıklar altında verilmiştir. Ahşap işlemeciliğinde yörede genel olarak ahşaptan yapılan ürün çeşitleri hakkında bilgi verilmiş, araştırma gezileri sırasında Kırşehir yöresinden çekilen dolap, kapı, pencere kasası, dolap kapağı fotoğrafları ile bu bölüm zenginleştirilmiştir. Berdi yastıkçılığı, günümüzde çeşitli sebeplerle neredeyse kaybolmuştur. Bu bölüme kitapta çok yer ayrılmamıştır. Duvar süsleri alt başlığında çeşitli boncuk, ponpon ve çeşitli materyallerle süslenmiş örgüler, üzerlik otundan yapılmış nazarlıklar ve diğer duvar sesleri fotoğrafları ile örneklenmiştir. Özellikle örgü tekniği ile yapılan duvar süslemelerinde kullanılan motif adlarına da yer verilmiştir. Çorap örücülüğünde yöredeki çorap tipleri, boyutları renk ve desen özellikleri ele alınmıştır. Çoraplarda kullanılan motifler dokumacılık bölümünde olduğu gibi, fotoğraflarıyla verilmiştir. Bitkisel örücülükte hasır örücülüğüne yer verilmiş, hasır dokumacılığında malzeme temininin zor olması sebebiyle aynı tekniğin kullanılarak yörede poşetlerle yapılan örgülere örnekler verilmiştir. Bununla birlikte çuval bağı, anahtarlık ve hayvan koşumu olarak kullanılan ip örgü örneklerini de bu bölümde görmek mümkündür. Diğer el sanatları içerisinde en son oyacılığa yer verilmiştir. Yöreden derlenen iplik ve boncuk oyaları fotoğrafları ile verilmiştir. Tuz işlemeciliği/lamba yapımında yörenin tuz madenleri ve bu madenlerden çıkan tuzların özellikleri, tuzdan yapılan lambalar ve diğer hediyelik eşyalar fotoğraflarla belgelenmiştir.

Makineleşmenin birçok kültür unsurunun hızla yok ettiği bu çağda başta dokumacılık olmak üzere Kırşehir yöresi el sanatlarının kayıt altına alınarak bir envanter çıkarılması özellikle Türk kültürü açısından oldukça önemlidir. Böyle bir envanterin hazırlanması için bir proje hazırlayarak sahaya inen ve el sanatları örneklerini kaydedip okuyucu ile buluşturan hocalarımızı çalışmalarından dolayı kutlar yeni çalışmalarında başarılar dileriz.